

Erdély sorsa Teheránban dőlt el

Mindent tudunk a hetvenesztendős párizsi békéről?

Sinkovics Ferenc

Az 1947-es Párizs környéki békeszerződésekről, összefoglaló nevükön: a párizsi békéről mint a múlt század egyik legfontosabb, máig ható történelmi eseményéről tartott konferenciát június 9-én a VERITAS Történetkutató Intézet az Eötvös Kollégiumban.

Ezt a békét nemcsak a trianoni diktátum párjának tekinti a magyar közvélemény, de végső szentesítésének is. A párizsi békéről beszélgettünk Rácz János történésszel, a VERITAS kutatójával.

– Miért érdemes konferenciát rendezni a hetvenesztendős párizsi békéről?

Hisz mindent tudunk már róla...

– Dehogyan tudunk, sőt érdemes folyamatosan beszélni a békekonferenciáról és annak eredményeiről, mert ez a békemű alapvetően meghatározta a következő történelmi korszakokat. A párizsi békében vésték kőbe mindazt, amit utána el kellett viselnie a magyar népnek. Elegendő csak béke ellenére a szovjet lehetőséget kaptak arra, maradhassanak.

– A magyar próbálkozások kapcsán is utasították Budapestet. könnyen bennünket?

Winston Churchill híres az angolszászok és a százalékos magyarországi háború utánra...

– Itt a szövetségesek konferenciájáig, sőt, casablancai visszamennünk.

Nemcsak disputa, hanem általában a keletközép-európai térségről és a Balkánról. Az Egyesült Államok számára hazánk a balkáni érdekszféra része volt, jellemző, hogy az amerikai külügyi apparátusban, a Balkan Affairs nevű részlegben volt a magyar diplomáciai osztály. Ami a teheráni konferenciát illeti, ott egyértelművé vált, hogy Churchill számára a balkáni partraszállás lett volna a legelőnyösebb, mert így Nagy-Britannia megőrizhette volna a fontos tengerszorosok, azaz a Boszporusz, a Dardanellák, illetve a Suez feletti ellenőrzést. Churchill számított arra is, hogy a balkáni partraszállás esetén Tito jelentős segítséget nyújt partizánjaival a szövetségeseknek, így alacsonyabb lesz a brit elesettek száma. Hozzáteszem, Horthy és környezete is arra készült, hogy a Balkánon történik majd a partraszállás.

– Miért esett mégis Normandiára a választás?

– Mert Churchill semmit sem tudott cserébe felajánlani. A balkáni partraszállás sem az Amerikai Egyesült Államoknak, sem a Szovjetunióknak nem állt érdekében. Az Amerikai Egyesült Államok... számára érdektelen volt a térség, már csak azért is, mert túlságosan távol esett a keleti part nagyvárosaitól, ezek biztonságát tartotta elsődlegesnek... A felek az

fegyverszüneti a Szovjetunióhoz. Miért adtak el ilyen

moszkvai szalvétáján még szovjetek 50–50 befolyását célozták a

1943-as teheráni Churchill és Roosevelt megbeszéléseiig kell

Magyarországról folyt a

1941-es Atlanti Chartát emlegették, folyamatosan hivatkoztak rá Párizsban is. Elvileg ez biztosította az emberi jogok érvényesülését, és a szabad választások, valamint a demokratikus kormányzás intézményét a keletközép-európai térségben is, amelyet ezzel Moszkva védőszárnyai alá utaltak.

– Miért ment ez ilyen könnyen? Senki sem gyanakodott?

– Az amerikaiaknak elégük volt abból, hogy mindig jelentkezett valaki Európából, mondván, segítségre van szüksége. Washingtonból nézve túl sok gond terhelte a mi térségünket, az amerikaiak számára érthetetlen és érdektelen területi vitákkal, etnikai konfliktusokkal. Kik azok a székelyek, és mit akarnak, kérdezték gyakran. Erdély helyzete sem volt világos számukra, és így tovább. Úgy vélték, Moszkva jobban ismeri ezt a terepet, és fedő alatt tartja majd a nemzetiségi ellentéteket. Ráadásul olyan cikkek jelentek meg akkoriban a New York Timesban, hogy várhatóan demokratizálódik a Szovjetunió is.

– Nem sejtették, hogy új birodalom emelkedik fel a Szovjetunió képében?

– De igen, ám biztonságpolitikai szempontból egyértelművé váltak a határok, és mindenki tudta, ki hová tartozik. Felosztották a világot.

Ezért félt például annyira John Foster Dulles amerikai politikus 1956ban az úgynevezett semleges országoktól. Megjegyzem, Magyarország is erre a pozícióra pályázott a forradalom idején.

– Lezárták az 1990-es kelet-európai rendszerváltások a párizsi békével induló korszakot?

– Az amerikai külpolitika 1956 után paradigmát váltott. Az erő helyett az úgynevezett nemzeti kommunisták támogatására helyezte a hangsúlyt. Felkarolt mindent és mindenkit a szocialista táborból, aki és ami eltért a moszkvai modelltől. Így szerettek bele Ceaușescu is. Végül is az vált döntővé, hogy a Szovjetunió nem bírta a fegyverkezési versenyt, és Gorbacsovval kezdődően kidőlt a harcból. Kelet-Európa az amerikaiak ölébe hullott. De térjünk vissza Párizshoz! Hiába ült ott huszonegy állam a békekonferencia asztalánál, mindenki tudta, hogy a végső szót mindenben az Egyesült Államok és a Szovjetunió mondja ki. Ha így történik, gondolták a többiek, akkor Európában nem lesz háború. És működött is a rendszer. A nyugati sajtó ugyan mindig a „big 4”-ről, a nagy négyesről írt, de Franciaország már korábban elveszítette nagyhatalmi státusát, a britek pedig folyamatosan azt nézték, hogy az Amerikai Egyesült Államok mit szeretne, nekik Teheránban lett oda a nagyhatalmi rangjuk.

– Örök kérdés, hogy a románok miként kerültek a győztesek oldalára Párizsban?

– Ami Romániát illeti, a második bécsi döntéssel valóban elcsatolták tőle Észak-Erdélyt. De Hitler kompenzálta Bukarestet. Visszaadta nekik Észak-Bukovinát, Besszarábiát, illetve megkapták Transznisztriát. Ezek óriási területek. Ne feledjük, az akkori román politikai elit sokkal nagyobb katonai erőt küldött a Szovjetunió elleni háborúba, mint Magyarország. Ráadásul Hitler nagyon kedvelte a román vezetőt, Ion Antonescu marsallt. Kitüntette, sőt bizonyos német csapatok vezényletét is átadta neki.

Románia vissza akarta kapni Észak-Erdélyt. Versenyfutás indult Erdélyért közte és Magyarország között.

Horthy ezért lépett be a háborúba.

Meg akarta tartani Észak-Erdélyt, félt, nehogy visszakapják a románok, mert ők elkötelezettebbnek mutatták magukat. A románok új területi nyereségeikkel nem is foglalkoztak, csak Erdély érdekelte őket, mert azt Románia nyugati kapujának tekintették. Ma is azért olyan fontos nekik, mert szerintük Erdély fel tudja zárkóztatni a regáti térséget Európához gazdasági, kulturális és mentális értelemben is.

Amikor látták, hogy elúszott a németek háborús győzelme, átálltak Sztálinhoz. Ebben egységes volt a román politikai elit, Erdélyt mindennél fontosabbnak tartotta, tehát mindegy volt, hogy kinek az oldalán sikerül visszaszerezni. Már 1944 áprilisában tárgyalni kezdtek Molotovval, a Szovjetunió visszakért minden új vagy visszacsatolt román területi nyereséget, cserébe meg ígérték, övék lesz egész Erdély.

– Nekünk ezt nem ajánlották föl?

– Nem, mert mi semmit sem tudtunk adni cserébe. A román kiugrás különben azért furcsa, mert a teheráni megállapodásban az szerepelt, hogy a felek nem kötnek senkivel különbékét. Egyébként ha sikeres lett volna a magyar kiugrás, az akkor is később történik meg, mint a románoké, és szerintem semmivel sem eredményezett volna kedvezőbb határokat a mostaniaknál.

– Van, aki állítja, a trianoni békediktátum csak kilencvenkilenc évre szólt, de a párizsi konferencia érvénytelenítette ezt a pontot...

– Ez csak egy mítosz. Magyarország azért írta alá a párizsi békét 1947-ben, mert demokratikus szellemű politikusai abban reménykedtek, hogy a szovjet csapatok elhagyják hazánkat. Úgy vélték, ha barátságosak vagyunk Moszkvával, és aláírjuk a párizsi békét, akkor megmaradhat a többpártrendszer és a parlamenti demokrácia Magyarországon. Voltak, akik területmódosításokra is számítottak, pozitív értelemben. Valami gesztusra vártak a nagyhatalmaktól. Pedig az etnikai és a területi kérdéseket csak egymás között tudták volna megbeszélni és elrendezni a térség államai. Ám ehhez hiányzott a józan belátás. (...)

KA: Churchill, Rooseveltt és Sztálin 1945-ben a jáltai konferencián. Anglia ekkor már csak látszathatalma fényében tündökölt